

Asia: VN/24196/2023

Lausuntopyyntö työryhmämietinnöstä: Työperäistä hyväksikäyttöä koskevan sääntelyn muuttaminen

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Yleisiä kommentteja

Pidämme luonnoksessa esitettyjä rikoslakiin tehtäviä lainsäädäntömuutoksia kannatettavina ja kriminaalipoliittisia tavoitteita hyväksyttävinä. Työelämässä tehtäviin erilaisiin hyväksikäyttötilanteisiin voidaan puuttua tälläkin hetkellä, mutta mahdollisesti sovellettavaksi tulevista rikossäännöksistä säädetään nykyisellään eri puolella rikoslakia. Nyt toteutettavalla lainsäädäntömuutoksella on selkiyttävä systemaattinen vaikutus, koska hyväksikäytöstä työelämässä säädettäisiin rangaistavaksi nimenomaan rikoslain työrikosluvussa. Mitä vähemmän tulee arvioitavaksi eri rikoslain luvuissa olevia rikossäännöksiä, sen johdonmukaisempaa ja selkeämpää soveltamisen voidaan katsoa olevan. Myös esitetyt oikeushenkilön rangaistusvastuuta ja liiketoimintakieltoa koskevat muutokset ovat perusteltuja, koska yleensä työperäinen hyväksikäyttö liittyy oikeushenkilöiden harjoittamaan liiketoimintaan. Rikosten selvittämisen näkökulmasta ehdotettu pakkokeinolain muutos on perusteltu.

Esitetyistä lainmuutoksista aiheutuu välttämättä jonkin verran kustannuksia, vaikka kriminalisoitavassa rangaistussäännöksessä kuvattu toiminta onkin jo suurelta osin rangaistavaa muiden rikoslain säännösten nojalla. Kiinnitämme vakavaa huomiota tarpeeseen taata viranomaisille riittävät resurssit tilanteessa, jossa rikoslakiin on viime vuosina tehty useita sellaisia muutoksia, jotka lisäävät eri viranomaisten työtä. Erityisesti Rikosseuraamuslaitokselle tulee taata riittävästi määrärahoja lisääntyvän vankilatäytäntöönpanon asianmukaiseen hoitamiseen. Hyvää tarkoittavat rikoslain muutokset voivat jäädä tavoiteltua vaikutusta vaille, jos täytäntöönpanossa ei voida taata vankeuslain tavoitteiden (rikoksettoman elämäntavan edistäminen) toteutumista. Esitetyt muutokset voivat hyvinkin tehostaa rikosvastuun toteutumista esitutinnan, syyteharkinnan ja oikeuskäsittelyn vaiheissa. Aivan yhtä tärkeää on taata rangaistusten tehokas ja tarkoituksenmukainen täytäntöönpano.

Säännöksen soveltamisala

Kiskonnantapaisen työsyryjinnän korvaaminen kiskontaa työelämässä koskevalla rikossäännöksellä selkiyttää sääntelyä ja helpottaa tätä kautta lainkäyttäjän työtä. Koska perustekomuodosta on tarkoitus poistaa syrjintäelementti, helpottaisi se muun muassa tekijän tahallisuuden arviointia. Syrjintäperusteiden puuttuminen tarkoittaisi toisin sanoen sitä, ettei ratkaistavana olevassa tapauksessa tarvitse arvioida, tiesikö tekijä syrjintäperusteen olemassaolosta (esimerkiksi seksuaalinen suuntautuminen) ja antoiko tekijä tekotilanteessa merkitystä syrjintäperusteelle. Myös tähän liittyvät näytölliset ongelmat poistuisivat. Tietämättömyys-olosuhteen sisällyttäminen kiskonta työelämässä säännökseen on perusteltua ennen kaikkea rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen näkökulmasta, mutta myös mahdollisten tulkintaongelmien vähentämiseksi.

Toinen selkiyttävä tekijä liittyy vakavimpiin tekoihin, jotka sääntelymuutosten myötä tulisivat arvioitavaksi törkeänä kiskontana työelämässä eikä rikoslain 36 luvun 7 §:ssä säädettyä törkeänä kiskontana. Kuten työryhmämietinnössä todetaan, ei käytännössä ole aina tunnistettu (törkeän) kiskontasäännöksen soveltumista käsillä olevaan tapaukseen. Kun kiskonnasta työelämässä ja törkeästä kiskonnasta työelämässä säädettäisiin jatkossa työrikosluvussa, on se omiaan johtamaan siihen, että erityisesti törkeimmissä teoissa arvioidaan asianmukaisesti myös kvalifiointiperusteiden soveltumista ja kokonaistörkeyden täyttymistä.

Työryhmämietinnössä tuodaan useassa kohtaa esille, että sääntely on osittain päällekkäistä ihmiskauppasääntelyn kanssa. Samalla mietinnössä korostetaan, että ihmiskauppana voivat tulla arvioitavaksi työperäisen hyväksikäytön jatkumon vakavimmat muodot. Tämän rajanvedon osalta haluamme nostaa esille esitetyn törkeää kiskontaa työelämässä koskevan säännöksen toiseen kvalifiointiperusteeseen. Kyseisen kvalifiointiperuste täyttyy, jos kiskonnassa työelämässä aiheutetaan huomattavaa tai erityisen tuntuva vahinkoa. Vahinko viittaa tässä yhteydessä ennen kaikkea taloudelliseen vahinkoon (varallisuus / omaisuus), koska vahingon erityinen tuntuvuus tulee arvioitavaksi suhteessa uhrin omiin varallisuusoloihin (HE 66/1988 vp, s. 135 ja 140). Ehdotettu säännös ei näin ollen sisällä muuta huomattavaa tai erityisen tuntuva haittaa, joka menettelystä voi rikoksen uhrille aiheutua esimerkiksi epäasiallisten työaikojen johdosta. Jos ihmiskaupan tunnusmerkistö ei täyty eikä kyse ole erityisen heikkouden tai turvattoman tilan hyväksi käyttämisestä, ei törkeän kiskonnassa työelämässä tunnusmerkistö näytä täyttyvän tilanteessa, jossa uhrille aiheutetaan muuta erityisen tuntuva haittaa (kärsimystä) kuin taloudellista. Tämä ei ole täysin johdonmukainen ihmiskauppasääntelyn kanssa, jossa yhtenä kvalifiointiperusteena on vaikeaan ruumiinvammaan, vakavaan sairauteen tai hengenvaaralliseen tilaan rinnastettava erityisen tuntevan kärsimyksen aiheuttaminen. Haitan lisääminen toiseen kvalifiointiperusteeseen ensinnäkin vähentäisi mahdollisia tulkintaongelmia ja olisi rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen näkökulmasta perusteltu. Toisaalta haitan lisääminen vahingon rinnalle ei olisi mitenkään poikkeuksellista, koska esimerkiksi rikoslain 28 luvun 8 §:ssä säädetyn törkeän luvattoman käytön toisessa kvalifiointiperusteessa erityisen tuntevan vahingon ohella on myös erityisen tuntuva haitta.

Rikosten yhtyminen

Esityksessä ei ole tarkoitus puuttua rikoslain 47 luvun 3 §:ssä säädettyyn työsyrintään, joka erityissäännöksenä syrjäyttää rikoslain 11 luvun 11 §:ssä säädetyn syrjinnän. Jos käsillä olevaan tapaukseen liittyy myös syrjintää, tulee tällainen menettely esityksen mukaan erikseen rangaistavaksi työsyrintänä. Ehdotettu sääntelymuutos antaa näin ollen rikosoikeudellista suojaa heikommassa asemassa olevalla sopimuskumppanille riippumatta siitä, merkitseekö hyväksikäyttö samalla syrjintää. Samalla kyseinen lainsäädäntöratkaisu antaa korostunutta rikosoikeudellista suojaa myös niille tahoille, joihin liittyy jokin syrjintäperuste. Rikosten yhtymisen näkökulmasta lain esitöissä onkin syytä selkeästi tuoda esille ne oikeushyvät, joita uudella rikossäännöksellä suojellaan ja se, miten suojeltavat oikeushyvät eroavat niistä muista rikossäännöksistä, jotka voivat tulla hyväksikäyttötilanteissa sovellettavaksi. Tämä olisi omiaan auttamaan lainkäyttäjiä eri rikossäännösten välisten ensi- ja toissijaisuuksien arvioimisessa ja eri rikossäännösten samanaikaisessa soveltamisessa. On kuitenkin syytä todeta, että suojeltavat oikeushyvät käyvät jo varsin hyvin esille työryhmämietinnössä, jossa myös asianmukaisesti tuodaan ilmi, että samassa tekokokonaisuudessa sovellettavaksi voi tulla samanaikaisesti myös petos ja työsyrintä (sivu 88).

Rangaistusasteikko

Rangaistusasteikko on perusteltu ja yhdenmukainen kiskonta- ja törkeä kiskontasäännösten kanssa.

Kallio Heikki
Itä-Suomen yliopisto, Oikeustieteiden laitos